

Парламентське дослідження щодо особливостей фінансового моніторингу політично значущих осіб у державих-членах Європейського Союзу*

***Анотація.** Парламентське дослідження присвячено аналізу принципів та механізмів фінансового моніторингу політично значущих осіб у державах-членах Європейського Союзу. Розкрито доктринальні підходи до визначення принципів фінансового моніторингу, досліджено положення Директиви 2015/849 та проаналізовано моделі фінансового моніторингу політично значущих осіб на прикладах Італії, Німеччини, Франції, Бельгії та Чехії.*

***Ключові слова:** політично значущі особи, фінансовий моніторинг, Директива 2015/849, Регламент 2024/1624, Директива 2024/1640, принципи (засади) фінансового моніторингу, ризик-орієнтований підхід.*

Вступ

Доступ до державних фінансових ресурсів, вплив на ухвалення ключових управлінських рішень, а також потенційна можливість зловживання владними повноваженнями в особистих інтересах або в інтересах близьких осіб чи ділових партнерів зумовили необхідність розроблення міжнародною спільнотою спеціальних механізмів, спрямованих на зниження корупційних ризиків серед посадових осіб, наділених значним обсягом влади. Оскільки доходи, отримані внаслідок корупційних дій, у більшості випадків потребують подальшої легалізації, превентивні інструменти протидії корупції логічно інтегруються в систему норм щодо запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. Аналіз міжнародних підходів до регулювання взаємодії з політично значущими особами та їх зіставлення з чинними українськими механізмами фінансового моніторингу в Україні дає змогу удосконалити, посилити й уніфікувати процедури належної перевірки цієї категорії осіб.

Також звертаємо увагу, що Дослідницькою службою Верховної Ради України підготовлено Парламентське дослідження щодо моніторингу фінансових операцій осіб зі статусом «політично значуща особа», членів їх сімей та пов'язаних осіб. У межах цього дослідження проаналізовано правове регулювання статусу політично значущих осіб, а також заходи і строки застосування посиленого фінансового моніторингу щодо такої категорії осіб в Україні в порівнянні зі стандартами Міжнародної групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмивання грошей (FATF), правом Європейського Союзу та практиками окремих держав, зокрема Австралії, Великої Британії, Франції, Італії, Німеччини, Канади, Сінгапуру, Швейцарії та Об'єднаних Арабських Еміратів¹. Крім того, в Інформаційній довідці Дослідницької служби Верховної Ради України щодо строків застосування моніторингу фінансових операцій до осіб зі статусом «політично значуща особа», членів їхніх сімей та пов'язаних осіб у державах-членах ЄС наведено правове регулювання цього статусу, а також

¹ Парламентське дослідження щодо моніторингу фінансових операцій осіб зі статусом «політично значуща особа», членів їх сімей та пов'язаних осіб. Вебсайт Дослідницької служби України. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/33753.pdf>

відповідні заходи й строки застосування посиленого фінансового моніторингу щодо них у державах-членах ЄС².

Основна частина

1. Сучасні доктринальні підходи до дослідження особливостей фінансового моніторингу, зокрема щодо політично значущих осіб.

Проблематика фінансового моніторингу, зокрема особливості контролю за фінансовими операціями політично значущих осіб, посідає важливе місце в сучасних наукових дослідженнях у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Науковці розглядають цю проблематику крізь призму принципів та інструментів фінансового моніторингу, а також у контексті адаптації національного права держав до міжнародних стандартів у сфері протидії відмиванню коштів. У межах доктринального аналізу увага приділяється як загальним концептуальним підходам, так і спеціальним механізмам контролю щодо визначення ризикових категорій клієнтів, до яких належать політично значущі особи.

Так, Сюркало Б. І., досліджуючи особливості методології фінансового моніторингу, виокремлює принципи, на яких вона повинна базуватися, зокрема: принцип об'єктивної необхідності використання фінансового аналізу та прогнозування на початкових етапах управління фінансами; принцип комплексності; принцип ефективності; принцип науковості³.

Уткіна М.С. визначає такі основні принципи фінансового моніторингу: законність; об'єктивність і реальність; незалежність; загальність; системність; застосування ризик-орієнтованого підходу; пріоритетність захисту законних інтересів громадян, суспільства та держави від шкоди, заподіяної внаслідок легалізації «злочинних доходів»; координованість взаємодії, співпраці та співробітництва органів, що здійснюють фінансовий моніторинг як на національному, так і на міжнародному рівнях; забезпечення таємності інформації, отриманої у процесі здійснення фінансового моніторингу; збереження й захист інформації, а також повноту, актуальність і своєчасність інформаційного обміну⁴.

Єгоричева С. Б., узагальнюючи закордонний досвід, виокремлює принципи, на яких ґрунтується система заходів протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму, зокрема:

- встановлення мінімального розміру суми фінансової операції, понад який вона підлягає реєстрації для подальшої перевірки;
- застосування сукупності ознак (критеріїв), за якими визначається належність операцій до таких, що здійснюються для відмивання коштів або

² Інформаційна довідка щодо строків застосування моніторингу фінансових операцій до осіб зі статусом «політично значуща особа», членів їх сімей та пов'язаних осіб в державах-членах Європейського Союзу. Вебсайт Дослідницької служби України. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/33755.pdf>

³ Сюркало Б.І. Методологічні засади організації фінансового моніторингу. Вісник Української академії банківської справи. 2003. № 2. (15). С. 34-37.

⁴ Уткіна М.С. Щодо сутності та принципів фінансового моніторингу. Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 20–21 травня 2021 року) / редколегія: проф. А. М. Куліш, О. М. Резнік, В.В. Миргород-Карпова, А.В. Стеблянко. Суми: Сумський державний університет, 2021. С. 305-308.

фінансування тероризму;

- покладання відповідальності за інформування правоохоронних або контролюючих органів щодо підозрілих трансакцій на визначених суб'єктів фінансового моніторингу;

- створення спеціалізованого органу, що має статус підрозділу фінансової розвідки⁵.

Швець Н. Р. та Акритов А. А. виокремлюють такі інструменти фінансового моніторингу:

- належна ідентифікація та верифікація клієнтів;
- встановлення кінцевих бенефіціарних власників;
- заходи перевірки неприбуткових операцій;
- заходи перевірки іноземних фінансових установ під час встановлення (підтримання) кореспондентських відносин;
- додаткові заходи щодо перевірки політично значущих осіб;
- відмову від встановлення (підтримання) ділових відносин;
- зупинення/поновлення фінансових операцій;
- замороження/розмороження активів;
- заходи щодо переказу коштів;
- встановлення індикаторів підозрілості фінансових операцій⁶.

Слід зазначити, що Курінний Є. В., Колпаков В. К. та Шарая А. А. обґрунтовують доцільність запровадження єдиного державного реєстру національних публічних діячів. Зважаючи на постійну ротацію осіб у цій категорії та необхідність підвищення ефективності діяльності суб'єктів фінансового моніторингу ініціатива щодо створення відповідного реєстру неодноразово порушувалася окремими українськими політиками та правниками.

Потреба у створенні державного реєстру національних публічних діячів, виходячи з державних і національних інтересів, залишається актуальною. Це зумовлено, зокрема: критичною значущістю належного виконання завдань фінансового моніторингу з протидії намаганням корупціонерів та інших суб'єктів протиправної діяльності у сфері роботи банківських установ легалізувати доходи, одержані злочинним шляхом; недосконалістю чинного порядку визначення приналежності публічних осіб до категорії національних публічних діячів, який здійснюється з використанням обмежених легальних можливостей відповідних неофіційних реєстрів, що позначається на їхній якості та не завжди відповідає вимогам чинного (насамперед, інформаційного) законодавства, а в умовах воєнного стану в окремих випадках може суперечити національним інтересам і загрожувати безпеці держави; необхідністю формування повних переліків національних публічних діячів минулих періодів, а також пов'язаних із ними осіб. На переконання дослідників підготовка та запровадження державного реєстру національних публічних діячів не призведе до заборони функціонування відповідних неофіційних реєстрів, але свідчитиме

⁵ Єгоричева С.Б. Організація фінансового моніторингу в банках. К.: Центр учбової літератури, 2014. 292 с.

⁶ Швець Н.Р., Акритов А.А. Теоретико-методологічні засади організації та здійснення фінансового моніторингу. *Журнал науковий огляд*. 2021. № 7(79). URL: <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/2431/2417>. DOI 10.26886/2311-4517.7(79)2021.4

про фактичне завершення «реєстрової» монополії та відсутність претензій на таку монополію з боку держави⁷.

З огляду на проаналізовані наукові позиції простежується спільне розуміння того, що ефективний моніторинг політично значущих осіб має ґрунтуватися на принципах законності, об'єктивності, системності та ризик-орієнтованості, а також передбачати застосування спеціальних інструментів належної перевірки.

Дослідники одноставно наголошують на важливості комплексного підходу та міжвідомчої координації у сфері фінансового моніторингу, підкреслюючи необхідність подальшого вдосконалення процедур і механізмів взаємодії між суб'єктами контролю. Водночас частина науковців акцентує на доцільності створення державного реєстру національних публічних діячів як інструменту підвищення якості їх ідентифікації та зниження ризиків легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, що загалом свідчить про прагнення до уніфікації та підвищення ефективності національної системи протидії відмиванню коштів.

2. Особливості фінансового моніторингу політично значущих осіб на рівні Європейського Союзу та в окремих державах-членах Європейського Союзу.

Політично значущі особи (далі – ПЗО), члени їхніх сімей та пов'язані з ними особи як в Україні, так і в державах-членах Європейського Союзу (далі – ЄС) підлягають первинному фінансовому моніторингу з урахуванням визначених особливостей.

Основним актом права ЄС у цій сфері є Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2015/849 від 20 травня 2015 року про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму, про внесення змін до Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 648/2012 та про скасування Директиви Європейського Парламенту і Ради 2005/60/ЄС та Директиви Комісії 2006/70/ЄС (далі – Директива 2015/849)⁸.

Стаття 13 Директиви 2015/849 визначає такі заходи належної перевірки клієнта:

- а) ідентифікація клієнта та перевірка його особи на основі документів, даних або інформації, отриманих із надійного та незалежного джерела;
- б) ідентифікація бенефіціарного власника та вжиття розумних заходів для перевірки його особи, аби зобов'язаний суб'єкт був впевнений, що знає, хто є бенефіціарним власником, зокрема шляхом вжиття стосовно юридичних осіб, трастів, компаній, фондів та подібних правових утворень розумних заходів для

⁷ Курінний, Є. В., Колпаков, В. К., Шарая, А. А. Про необхідність створення державного реєстру національних публічних діячів. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2024. № 4 (74). С. 62–68. DOI: <https://doi.org/10.32782/tnu-2707-0581/2024.4/11>

⁸ Directive (EU) 2015/849 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, amending Regulation (EU) No 648/2012 of the European Parliament and of the Council, and repealing Directive 2005/60/EC of the European Parliament and of the Council and Commission Directive 2006/70/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2015/849/oj/eng>

розуміння структури власності та контролю клієнта;

в) оцінка та, за потреби, отримання інформації про мету та передбачуваний характер ділових відносин;

г) здійснення постійного моніторингу ділових відносин, зокрема шляхом перевірки транзакцій, що здійснюються в межах цих відносин з метою забезпечення їх відповідності наявним у зобов'язаного суб'єкта знанням про клієнта, його діяльність та профіль ризику, зокрема, за необхідності, щодо джерела коштів, а також забезпечення актуалізації документів, даних або інформації, що зберігаються.

Згідно зі статтею 20 Директиви 2015/849 щодо операцій або ділових відносин із політично значущими особами держави-члени, крім заходів належної перевірки клієнта, передбачених статтею 13, зобов'язують відповідних суб'єктів мати належні системи управління ризиками, зокрема ризик-орієнтовані процедури, для визначення того, чи є клієнт або бенефіціарний власник клієнта ПЗО, а також застосовувати такі заходи посиленої перевірки:

1) отримати схвалення вищого керівництва для встановлення або продовження ділових відносин із такими особами;

2) вжиття належних заходів для встановлення джерела статків і походження коштів, що використовуються в межах ділових відносин або операцій із такими особами;

3) здійснення посиленого та безперервного моніторингу відповідних ділових відносин.

Статтею 21 цього ж акта визначено, що держави-члени вимагають від зобов'язаних суб'єктів вживати розумних заходів для визначення того, чи є бенефіціари полісів страхування життя або інших полісів страхування, пов'язаних з інвестиціями, та/або, за потреби, бенефіціарні власники таких бенефіціарів політично значущими особами. Зазначені заходи мають бути вжиті не пізніше моменту виплати страхового відшкодування або моменту повної чи часткової переуступки відповідного полісу. У разі виявлення підвищених ризиків, на додаток до заходів належної перевірки клієнта, передбачених статтею 13, держави-члени зобов'язують відповідних суб'єктів: інформувати вище керівництво перед здійсненням виплати страхового відшкодування; проводити посилену перевірку всіх ділових відносин зі страхувальником. Заходи, визначені статтями 20 та 21, також застосовуються до членів сімей політично значущих осіб, а також до осіб, які, як відомо, є пов'язаними з ними.

Розглянемо основні засади фінансового моніторингу ПЗО в таких державах-членах ЄС, як Італія, Німеччина, Франція, Чехія та Бельгія.

Правовий статус ПЗО в *Італії* визначено Законодавчим декретом № 231/2007 (італ. *DECRETO LEGISLATIVO 21 novembre 2007 n. 231*)⁹ (далі – Декрет 231/2007). Цим нормативно-правовим актом у національне законодавство Італії було введено поняття ПЗО, деталізовано механізми моніторингу їхньої фінансової діяльності та визначено принципи здійснення такого моніторингу.

⁹ DECRETO LEGISLATIVO 21 novembre 2007, n. 231. *La Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana*. URL: <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:decreto.legislativo:2007-11-21;231>

Оскільки Декрет 231/2007 був прийнятий на виконання зобов'язань Італії щодо приведення національного законодавства у відповідність *acquis* ЄС, він значною мірою ґрунтується на принципах, закріплених у Директиві 2015/849¹⁰. Водночас у тексті Декрету 231/2007 відсутній окремий перелік основних принципів (засад) фінансового моніторингу ПЗО. Проте аналіз змісту його положень дає підстави виокремити низку *принципів фінансового моніторингу ПЗО*, зокрема:

1) принцип ризик-орієнтованого підходу – суб'єкти фінансового моніторингу зобов'язані застосовувати заходи контролю пропорційно рівню ризику клієнта, фінансової операції та ділових відносин. Зокрема, ПЗО автоматично належать до категорії клієнтів з високим рівнем ризику (стаття 24(5)(с)). Водночас визначається перелік факторів ризику, які мають враховуватися під час визначення рівня ризику;

2) принцип обов'язкової ідентифікації клієнта – до встановлення будь-яких фінансових відносин суб'єкт фінансового моніторингу зобов'язаний ідентифікувати клієнта та перевірити його особу на підставі офіційних документів (стаття 18);

3) принцип обов'язкового встановлення кінцевого бенефіціарного власника – банки та інші зобов'язані суб'єкти мають встановити кінцевого бенефіціарного власника вигодонабувача (стаття 17);

4) принцип постійного (безперервного) моніторингу – контроль здійснюється протягом усього строку ділових відносин шляхом постійного аналізу фінансових операцій та регулярного оновлення інформації про клієнта (стаття 18 (1)(d));

5) принцип обов'язкового повідомлення про підозрілі фінансові операції – суб'єкти фінансового моніторингу зобов'язані невідкладно інформувати компетентний орган у разі виникнення підозри щодо відмивання коштів, фінансуванні тероризму або корупційного походження активів (стаття 35);

6) принцип обов'язкового зберігання даних – суб'єкти фінансового моніторингу зобов'язані зберігати дані ідентифікації клієнтів; дані щодо бенефіціарів; документів, отриманих у процесі перевірки; а також історії здійснених фінансових операцій. Строк зберігання таких даних становить не менше ніж 10 років (стаття 31).

Відповідно до статті 24 Декрету 231/2007 зобов'язані суб'єкти (суб'єкти первинного фінансового моніторингу) в усіх випадках застосовують посилені заходи належної перевірки клієнта у випадках встановлення факту тривалих ділових відносин, надання професійних послуг або здійснення операцій із клієнтами та їхніми кінцевими бенефіціарними власниками, якщо останні є ПЗО, за винятком окремих випадків. Лише за наявності підвищеного ризику відмивання коштів або фінансування тероризму зобов'язані суб'єкти застосовують посилені заходи належної перевірки клієнтів, які первісно були

¹⁰ Directive (EU) 2015/849 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, amending Regulation (EU) No 648/2012 of the European Parliament and of the Council, and repealing Directive 2005/60/EC of the European Parliament and of the Council and Commission Directive 2006/70/EC (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32015L0849>

ідентифіковані як ПЗО, але припинили обіймати відповідні публічні посади понад один рік тому. Це ж положення застосовується у випадках, коли вигодонабувач страхового виплатного зобов'язання або кінцевий бенефіціарний власник такого вигодонабувача раніше мали статус ПЗО.

Згідно зі статтею 25 Декрету 231/2007 у разі наявності підвищеного ризику відмивання коштів або фінансування тероризму зобов'язані суб'єкти застосовують посилені заходи належної перевірки клієнтів, що передбачають отримання додаткової інформації про клієнта та його кінцевого бенефіціарного власника, здійснення поглибленого аналізу підстав для оцінювання мети й характеру ділових відносин, а також збільшення частоти застосування процедур, спрямованих на забезпечення постійного контролю під час тривалих ділових відносин або надання професійних послуг. Крім того, в разі встановлення факту надання послуг особі, яка має статус ПЗО, додатково застосовуються такі заходи:

1) отримання дозволу від осіб, наділених адміністративними або управлінськими повноваженнями, або від їхніх уповноважених представників чи інших осіб, які виконують еквівалентні функції, перед встановленням, продовженням або підтриманням постійних ділових відносин, наданням професійних послуг чи проведенням разової операції з такими клієнтами;

2) застосування відповідних заходів для встановлення походження майна та коштів, що використовуються в межах постійних ділових відносин або під час здійснення фінансової операції;

3) забезпечення постійного та посиленого контролю за діловими відносинами або професійною діяльністю.

У разі якщо вигодонабувач страхової виплати або кінцевий бенефіціарний власник такого вигодонабувача є політично значущою особою, зобов'язані суб'єкти застосовують такі додаткові заходи:

1) інформують вище керівництво до здійснення виплати коштів за страховим полісом;

2) проводять поглиблену перевірку всіх аспектів відповідних договірних відносин.

Аналіз положень Декрету 231/2007, а також функціонування системи фінансового моніторингу в Італії свідчить про відсутність у цій державі централізованого державного реєстру ПЗО як у відкритому, так і в закритому доступі. Декрет 231/2007 не наділяє жоден орган державної влади повноваженнями щодо формування або ведення такого реєстру. Водночас Декретом 231/2007 передбачено створення спеціалізованого підрозділу фінансової розвідки, уповноваженого здійснювати фінансовий моніторинг та аналіз підозрілих операцій у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, зокрема щодо ПЗО, – підрозділ фінансової розвідки Італії (італ. *L'Unità di informazione finanziaria per l'Italia*, далі – UIF)¹¹. Зазначений підрозділ наділений широкими повноваженнями, зокрема щодо доступу до банківської інформації, проведення перевірок тощо. UIF проводить аналіз наявної інформації на предмет наявності порушень у сфері протидії відмиванню коштів і

¹¹ Unità di Informazione Finanziaria per l'Italia (UIF). Website of the UIF.
URL: <https://uif.bancaditalia.it/homepage/index.html>

фінансування тероризму. У разі встановлення таких порушень інформація відповідна передається слідчим органам, які здійснюють досудове розслідування (стаття 40). Режим конфіденційності інформації у сфері фінансового моніторингу регламентується статтею 39 Декрету 231/2007, якою, зокрема, забороняється повідомляти клієнтів або третіх осіб про подання повідомлень щодо підозрілих операцій та проведення пов'язаних із ними перевірок.

Законодавством Італії не передбачено права на публічне розкриття інформації про політично значущих осіб або ведення відкритого реєстру ПЗО. За відсутності спеціальної норми закону, яка б прямо дозволяла оприлюднення таких відомостей, вони автоматично підпадають під режим захисту персональних даних відповідно до Регламенту (ЄС) 2016/679 Європейського Парламенту і Ради від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних¹² (далі – Регламент 2016/679).

Отже, створення або функціонування публічного реєстру ПЗО в Італії не має належного законодавчого підґрунтя та суперечить режиму захисту персональних даних.

Правове регулювання статусу ПЗО в *Німеччині* ґрунтується на Законі про боротьбу з відмиванням грошей (нім. *Geldwäschegesetz*, далі – GwG)¹³, який повною мірою відповідає положенням Директиви (ЄС) 2015/849. Система фінансового моніторингу ПЗО в Німеччині є уніфікованою з *acquis* ЄС та побудованою на тих самих базових принципах, що й законодавство Італії, зокрема на:

- 1) ризик-орієнтованому підході (стаття 15);
- 2) обов'язковій ідентифікації клієнта (стаття 10);
- 3) встановленні кінцевого бенефіціарного власника (стаття 10);
- 4) здійсненні постійного моніторингу операцій та застосуванні посиленого контролю щодо ПЗО (стаття 10);
- 5) обов'язковому повідомленні про підозрілі фінансові операції (стаття 43);
- 6) обов'язковому зберіганні даних (стаття 8).

Поряд із загальними вимогами та засадами належної перевірки, що застосовуються до широкого кола суб'єктів, в окремих випадках додатково передбачено застосування посилених заходів належної перевірки.

Підвищений ризик, зокрема, наявний у випадках, коли контрагентом або кінцевим бенефіціарним власником є політично значуща особа, член її сім'ї або пов'язана з нею особа. Якщо при цьому договірною стороною або кінцевий бенефіціарний власник набуває статусу особи, що обіймає високу державну посаду вже у процесі ділових відносин, або якщо зобов'язаний суб'єкт дізнається про такий статус лише після встановлення ділових відносин, подальше їх продовження допускається виключно за згодою члена вищого керівництва. Зобов'язані суб'єкти повинні враховувати ризик, притаманний політично

¹² Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj/eng>

¹³ Gesetz über das Aufspüren von Gewinnen aus schweren Straftaten. Website des Bundesamtes für Justiz. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/gwg_2017/

значущим особам, протягом щонайменше дванадцяти місяців після припинення такою особою виконання відповідних державних повноважень та застосовувати належні ризик-орієнтовані заходи доти, доки не з'являться обґрунтовані підстави вважати, що такий ризик більше не існує (стаття 15).

Інформація про політично значущих осіб у Німеччині може зберігатися виключно в закритих внутрішніх базах даних банків та в аналітичних масивах органів фінансової розвідки або правоохоронних органів і використовуватися лише для цілей фінансового моніторингу та/або притягнення до кримінальної відповідальності. Жодним законом Німеччини не передбачено створення державного чи публічного реєстру ПЗО, а з урахуванням прямої заборони на розголошення фінансово-моніторингової інформації, встановленої статтею 47 Закону про боротьбу з відмиванням грошей (GwG), запровадження будь-якого загальнодоступного реєстру ПЗО не передбачено законодавством.

Правове регулювання статусу ПЗО у **Франції** визначається положеннями Грошового-фінансового кодексу Франції (фр. *Code monétaire et financier*)¹⁴, а саме Розділом VI «Зобов'язання щодо боротьби з відмиванням грошей, фінансуванням терористичної діяльності, забороненими лотереями, іграми та ставками, а також ухиленням від сплати податків та шахрайством». За результатами аналізу статей Розділу VI можна виокремити такі принципи моніторингу ПЗО:

- 1) застосування ризик-орієнтованого підходу (стаття L. 561-4-1);
- 2) обов'язкова ідентифікація клієнта (стаття L. 561-5);
- 3) встановлення кінцевого бенефіціарного власника (стаття L. 561-5);
- 4) здійснення постійного (безперервного) моніторингу ділових відносин і фінансових операцій (стаття L. 561-6);
- 5) обов'язкове повідомлення про підозрілі фінансові операції (стаття L. 561-15);
- 6) обов'язкове зберігання даних протягом 5 років (стаття L. 561-12).

Згідно зі статтею R561-20-2¹⁵ Грошово-фінансового кодексу Франції в разі встановлення факту надання послуг особі, яка має статус ПЗО, зобов'язані суб'єкти повинні виконати принаймні такі посилені вимоги належної перевірки:

- 1) рішення про встановлення або підтримання ділових відносин із такою особою ухвалюється виключно членом виконавчого органу або особою, уповноваженою на це виконавчим органом;
- 2) для оцінювання ризиків відмивання коштів і фінансування тероризму має бути встановлено походження майна та коштів, залучених у межах ділових відносин або під час здійснення фінансової операції;
- 3) застосування посилених заходів належної перевірки порівняно зі стандартними процедурами фінансового моніторингу.

Водночас законодавством Франції не передбачено створення жодного державного або публічного реєстру політично значущих осіб. Закон встановлює лише обов'язок суб'єктів фінансового моніторингу самостійно здійснювати ідентифікацію ПЗО в межах власних процедур належної перевірки, не

¹⁴ Code monétaire et financier. Article L561-10. *Journal officiel de la République française (JORF)*. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000051740660

¹⁵ Code monétaire et financier. Article R561-20-2. *Journal officiel de la République française (JORF)*. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000041592332

передбачаючи формування централізованої державної бази таких осіб. Відомості про ПЗО за своєю правовою природою належать до персональних даних і підпадають під режим захисту відповідно до Регламенту 2016/679 та профільного національного законодавства. У зв'язку з цим створення загальнодоступного реєстру ПЗО у Франції не має належного юридичного підґрунтя. Відповідно, інформація про ПЗО може зберігатися виключно в закритих внутрішніх базах суб'єктів фінансового моніторингу та використовуватись лише для службових цілей.

Правове регулювання статусу ПЗО в *Бельгії* ґрунтується на Законі від 18 вересня 2017 року про запобігання відмиванню коштів, фінансуванню тероризму та обмеження використання готівки (фр. *Loi du 18 septembre 2017 relative à la prévention du blanchiment de capitaux et du financement du terrorisme et à la limitation de l'utilisation des espèces*)¹⁶.

У статті 1 цього Закону прямо зазначено, що він імплементує положення Директиви 2015/849. Фінансовий моніторинг ПЗО здійснюється на основі загальних принципів фінансового моніторингу для ЄС, зокрема таких:

- 1) застосування ризик-орієнтованого підходу (стаття 19);
- 2) обов'язкової ідентифікації клієнта (статті 19, 21);
- 3) встановлення кінцевого бенефіціарного власника (стаття 23);
- 4) здійснення постійного моніторингу фінансових операцій та застосування посиленого контролю щодо ПЗО (стаття 41);
- 5) обов'язкового повідомлення про підозрілі фінансові операції (стаття 47);
- 6) обов'язкового зберігання даних (стаття 60).

Згідно зі статтею 41 Закону в разі встановлення факту надання послуг особі, яка має статус ПЗО, зобов'язані суб'єкти повинні виконати принаймні такі посилені вимоги належної перевірки:

- 1) отримання схвалення керівництва вищого рівня для встановлення або продовження ділових відносин із такими особами або для здійснення разової фінансової операції для них;
- 2) вжиття належних заходів для встановлення джерела статків та походження коштів, які використовуються в межах ділових відносинах чи під час здійснення транзакції;
- 3) здійснення посиленої перевірки та контролю за відповідною діловою взаємодією.

Законодавство Бельгії ґрунтується на ризик-орієнтованому підході до фінансового моніторингу та покладає на суб'єктів фінансового моніторингу обов'язок самостійно визначати, чи є клієнт, його представник або кінцевий бенефіціар політично значущою особою. Стаття 41 Закону встановлює посилені заходи належної перевірки щодо ПЗО, членів їхніх сімей та пов'язаних із ними осіб. Інформація про підозрілі фінансові операції передається до органу фінансової розвідки. Водночас законодавством Бельгії не передбачено створення публічного державного реєстру ПЗО – оприлюднюється лише перелік посад, які

¹⁶ Anti-Money Laundering Law of 18 September 2017. Website of the National Bank of Belgium. URL: <https://www.nbb.be/en/activities/financial-supervision-and-resolution/cross-cutting-and-international-aspects/all-399>

вважаються політично значущими, тоді як конкретні переліки ПЗО формуються у вигляді внутрішніх баз даних банків, інших зобов'язаних суб'єктів та органів фінансової розвідки й не є загальнодоступними.

Відповідно до статті 55 Закону зобов'язаним суб'єктам, їх керівникам, працівникам, агентам і дистриб'юторам забороняється розкривати клієнтам або будь-яким третім особам факт передання інформації чи розвідувальних відомостей до органу фінансової розвідки, а також факт проведення або можливого проведення фінансового аналізу щодо відмивання коштів чи фінансування тероризму. Оскільки відомості про належність особи до категорії ПЗО використовуються саме в межах процедур належної перевірки клієнта, посиленого фінансового контролю та подання повідомлень про підозрілі фінансові операції, така інформація є складником фінансово-моніторингових даних і підпадає під режим непублічності, встановлений статтею 55 Закону. Отже, будь-яке розкриття зазначених відомостей клієнту або необмеженому колу осіб прямо заборонене законом.

Правове регулювання моніторингу ПЗО в *Чехії* здійснюється на підставі Закону № 253/2008 Sb. «Про деякі заходи проти легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму» (чеськ. *Zákon o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu*)¹⁷ (далі – Закон 253/2008), прийнятого для виконання зобов'язань Чеської Республіки щодо імплементації директив ЄС у сфері протидії відмиванню коштів. Отже, чеське правове регулювання фінансового моніторингу відтворює базові європейські підходи та є ідентичним за своїми основними засадами тим, що застосовуються в Італії, Німеччині, Франції та Бельгії.

Закон 253/2008 закріплює такі принципи фінансового моніторингу:

- 1) застосування ризик-орієнтованого підходу (стаття 9);
- 2) обов'язкової ідентифікації клієнта (стаття 7);
- 3) встановлення кінцевого бенефіціарного власника (стаття 9а);
- 4) здійснення постійного моніторингу фінансових операцій та застосування посиленого контролю щодо ПЗО (стаття 9);
- 5) обов'язкового повідомлення про підозрілі фінансові операції (стаття 18);
- 6) обов'язкового зберігання даних (стаття 16).

Статтею 17а Закону 253/2008 встановлено спеціальний режим захисту персональних даних, який полягає в забороні надання суб'єкту перевірки інформацію про обробку персональних даних з метою виконання зобов'язань, передбачених цим Законом. Відповідно, зобов'язаний суб'єкт не має права інформувати клієнта про обробку його персональних даних у межах здійснення передбачених законом заходів фінансового моніторингу. Отже, особа не може бути поінформована про факт аналізу її даних у межах фінансового моніторингу, проведення щодо неї поглибленої перевірки (зокрема у зв'язку з наявністю статусу ПЗО), а також про можливу передачу інформації органу фінансової розвідки. Зазначена норма додатково підкреслює неможливість існування державного відкритого реєстру ПЗО. Водночас статті 38 і 39 Закону закріплюють

¹⁷ Zákon č. 253/2008 Sb. Zákon o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu.
URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-253#>

обов'язок працівників зберігати конфіденційність щодо фактів, пов'язаних із повідомленням про підозрілі фінансові операції та їх розслідуванням, які стали їм відомими під час виконання службових обов'язків, а також визначають винятки з цього правила. Винятки щодо режиму конфіденційності стосуються зокрема, передання інформації спеціалізованим підрозділам, державним органам, судам, адміністративним органам та іншим уповноваженим суб'єктам у межах їхньої компетенції.

У сукупності ці положення свідчать про те, що в Чехії дані про ПЗО мають непублічний характер, використовуються виключно в межах внутрішніх процедур фінансового моніторингу та перебувають під посиленням режимом правового захисту. За відсутності спеціальної законної підстави їх загальнодоступне оприлюднення, зокрема у формі публічного реєстру ПЗО, є юридично неможливим.

3. Інституційні та нормативні зміни у системі протидії відмиванню коштів Європейського Союзу: тенденції 2024–2025 років.

У 2024 році між Європейським Парламентом і Радою було досягнуто політичної згоди щодо запровадження нових заходів у сфері боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму з метою посилення боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму, спрямованих на посилення протидії використанню фінансової системи для легалізації незаконних доходів. Результатом цієї домовленості стало прийняття Директиви (ЄС) 2024/1640 Європейського Парламенту та Ради від 31 травня 2024 року про механізми, що мають бути запроваджені державами-членами для запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей або фінансування тероризму, про внесення змін до Директиви (ЄС) 2019/1937 та про внесення змін і скасування Директиви (ЄС) 2015/849 (далі – Директива 2024/1640)¹⁸ та Регламенту (ЄС) 2024/1624 Європейського Парламенту та Ради від 31 травня 2024 року про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей або фінансування тероризму (далі – Регламент 2024/1624)¹⁹.

Директива (ЄС) 2024/1640 спрямована на посилення національної політики боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму шляхом встановлення комплексних вимог щодо:

- діяльності окремих постачальників послуг, а також програм надання прав на проживання в обмін на інвестиції;
- перевірки вищого керівництва та кінцевих бенефіціарних власників;
- проведення оцінювання ризиків на рівні ЄС та національному рівні;

¹⁸ Directive (EU) 2024/1640 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2024 on the mechanisms to be put in place by Member States for the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, amending Directive (EU) 2019/1937, and amending and repealing Directive (EU) 2015/849. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32024L1640>

¹⁹ Regulation (EU) 2024/1624 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2024 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32024R1624>

– створення реєстрів (центрального реєстру кінцевих бенефіціарних власників, реєстрів банківських рахунків та електронних систем пошуку даних) та забезпечення єдиної точки доступу до інформації про об'єкти нерухомості;

– визначення обов'язків та завдань підрозділів фінансової розвідки та органів нагляду з питань боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму;

– налагодження співпраці між органами державної влади, наділеними повноваженнями у сфері запобігання та боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму.

Відповідно до положень Директиви (ЄС) 2024/1640 держави-члени повинні забезпечити впровадження та дотримання таких правил:

- інформація про кінцевих бенефіціарних власників є адекватною, точною та актуальною і зберігається в центральному національному реєстрі;

- центральні реєстри кінцевої бенефіціарної власності взаємопов'язані через Європейську центральну платформу;

- компетентні національні органи, а також орган Європейського Союзу з питань боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму ЄС (Управління з питань боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму (AMLA)), як децентралізована інституція ЄС, що координуватиме діяльність національних органів влади для забезпечення правильного та послідовного застосування законодавства ЄС у сфері боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму²⁰) мають негайний, прямий, нефільтрований та вільний доступ до інформації без попередження суб'єкта пошуку;

- особи та організації, які можуть довести наявність законного інтересу, зокрема журналісти, представники наукових кіл та відповідні органи державної влади, мають доступ до визначеного обсягу інформації, наприклад, про ім'я, громадянство, країну проживання, а також характер і обсяг бенефіціарної частки, що належить власнику;

- передбачені запобіжні заходи для обмеження доступу до персональних даних у випадках, коли кінцевим бенефіціарним власником є неповнолітня особа або особа щодо якої існує ризик ошукання, викрадення, шантажу, вимагання, переслідування, насильства чи залякування (стаття 15).

Як зазначено в преамбулі до Директиви (ЄС) 2024/1640, центральні реєстри інформації про бенефіціарних власників (далі – центральні реєстри) мають вирішальне значення для боротьби з неправомірним використанням юридичних осіб та юридичних утворень. У зв'язку з цим держави-члени повинні забезпечити зберігання інформації про їх бенефіціарних власників, відомостей про номінальні домовленості, а також інформації щодо іноземних юридичних осіб та іноземні юридичні утворення в центральному реєстрі. Для забезпечення легкого доступу до центрального реєстру і відповідних даних Директива передбачає запровадження узгоджених правил збору та зберігання такої інформації. Крім того, наголошується, що інформація, яка зберігається в центральному реєстрі, має бути доступною у зручному та машинозчитуваному

²⁰ AMLA - The new EU Authority for Anti-Money Laundering and Countering the Financing of Terrorism. *Website of AMLA*. URL: https://www.amla.europa.eu/index_en

форматі, а також доступною для компетентних органів і надаватися зобов'язаним суб'єктам під час застосування заходів належної перевірки клієнтів.

Водночас Директива (ЄС) 2015/849 скасовується (стаття 77 Директиви (ЄС) 2024/1640) з 10 липня 2027 року.

Регламент (ЄС) 2024/1624 уперше встановлює повністю уніфіковані правила боротьби з відмиванням коштів і фінансуванням тероризму на рівні ЄС, усуваючи прогалини, які раніше дозволяли злочинцям користуватися відмінностями між національними режимами регулювання. Регламент спрямований на суттєве зменшення ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму шляхом встановлення єдиних, чітко визначених вимог для фінансових установ, а також для окремих професій та інших зобов'язаних суб'єктів. Документ визначає перелік і зміст заходів належної перевірки клієнтів, які такі суб'єкти зобов'язані застосовувати з метою недопущення використання фінансової системи ЄС у протиправних цілях.

Окреме місце в Регламенті (ЄС) 2024/1624 займають вимоги щодо прозорості бенефіціарної власності. Зокрема, документ зобов'язує юридичних осіб, трасти та подібні правові утворення розкривати інформацію про своїх фактичних власників у такий спосіб, щоб вона була доступною, достовірною та піддавалася перевірці. Крім того, Регламент передбачає обмеження на використання анонімних інструментів, які традиційно становили підвищений ризик зловживань і дозволяли приховувати походження коштів. У сукупності ці заходи спрямовані на підвищення рівня прозорості, послідовності та безпеки фінансової системи ЄС. Обов'язки, передбачені Регламентом (ЄС) 2024/1624, поширюються на широке коло суб'єктів господарювання та професійної діяльності. Насамперед до них належать кредитні та фінансові установи, а також аудитори, зовнішні бухгалтери, податкові консультанти та юристи, для яких податкове консультування є основним видом діяльності. Крім того, вимоги Регламенту застосовуються до нотаріусів, адвокатів та інших представників юридичних професій у випадках їхньої участі у фінансових операціях або угодах з нерухомістю, а також під час підготовки чи супроводу для клієнтів операцій, що становлять підвищений ризик.

Регламент (ЄС) 2024/1624 застосовується з 10 липня 2027 року.

Також одним з основних нововведень Регламенту (ЄС) 2024/1624 є значне розширення категорії ПЗО. У табл. 1 наведено порівняльний аналіз положень Директиви (ЄС) 2015/849 та Регламенту (ЄС) 2024/1624 у частині визначення категорій осіб, які є ПЗО:

Порівняння категорій осіб, віднесених до ПЗО		
Директива (ЄС) 2015/849	Регламент (ЄС) 2024/1624	Нововведення / зміни
3(9)(с) Члени керівних органів політичних партій.	2(34)(а)(iii) Члени партій, які обіймають посади в органах влади або представляють громади з населенням $\geq 50\,000$ жителів.	Партійні діячі без реального представництва більше не є ПЗО.
3(9)(g) Члени адміністративних, управлінських або наглядових органів державних підприємств.	2(34)(а)(vii) Члени органів підприємств, контрольованих державою або регіональною / місцевою владою, якщо підприємства класифікуються як середні чи великі суб'єкти господарювання або групи відповідно до класифікації, наведеної в пунктах (3), (4), (6), (7) статті 3 Директиви 2013/34/ЄС ²¹ .	Значне розширення категорії ПЗО, зокрема з охопленням посадових осіб комунальних та регіональних підприємств.
3(9)(h) Керівники та члени правління міжнародних організацій.	2(34)(b) Найвищі посадові особи міжнародних організацій, їхні заступники, а також представники таких організацій у Європейському Союзі або державах-членах.	Чіткіша деталізація й розмежування категорій, включно із заступниками та їх представниками.
Норма відсутня	2(34)(с) особи, які виконують функції на рівні інституцій та органів Європейського Союзу, або аналогічні, перелічені в пунктах (а) (i), (ii), (iv), (v) та (vi).	Нова категорія ПЗО.
Норма відсутня	2(34)(d) особи, які у третіх країнах виконують функції, еквівалентні тим, що перелічені в пункті (а).	Нова категорія ПЗО.
Норма відсутня	2(34)(а)(viii) керівники регіональних та місцевих органів влади, включно із групами муніципалітетів та столичними регіонами з населенням щонайменше 50 000 мешканців;	Нова категорія ПЗО.
Норма відсутня	2(34)(а)(ix) Інші «видатні» державні функції (other prominent public functions), визначені державами-членами.	Вперше офіційно закріплена можливість розширення переліку на національному рівні.
(3)(10) Члени сім'ї: подружжя, діти та їх подружжя, батьки.	(2)(35)(d) до категорії «члени сім'ї» додано брата/сестру, але лише для ПЗО найвищого рівня (глави держав, глави урядів, міністри та їхні еквіваленти).	Розширення категорії членів сім'ї ПЗО.

²¹ Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on the annual financial statements, consolidated financial statements and related reports of certain types of undertakings, amending Directive 2006/43/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2013/34/oj/eng>

Висновки

У державах-членах ЄС фінансовий моніторинг ПЗО ґрунтується на уніфікованих принципах, встановлених Директивою (ЄС) 2015/849 та рекомендаціями FATF²². До таких принципів належать ризик-орієнтований підхід, обов'язкова ідентифікація клієнта, встановлення кінцевих бенефіціарних власників, безперервний моніторинг ділових відносин, а також подання повідомлень про підозрілі фінансові операції. Усі юрисдикції застосовують посилені заходи належної перевірки щодо ПЗО та забезпечують зберігання відповідних даних у встановлені законодавством строки, водночас суворо дотримуючись вимог конфіденційності та захисту персональних даних.

Незважаючи на загальну гармонізацію регуляторної бази, окремі держави-члени демонструють певні відмінності у правозастосуванні – зокрема різні строки застосування заходів фінансового моніторингу до колишніх ПЗО, різний ступінь деталізації настанов для суб'єктів фінансового моніторингу, а також особливі механізми нагляду з боку уповноважених державних органів. Водночас у всіх проаналізованих державах відсутні державні реєстри ПЗО, що зумовлено обмеженнями, встановленими Регламентом 2016/679, з метою недопущення порушення принципу конфіденційності даних.

У досліджених державах-членах ЄС на законодавчому рівні закріплено основні засади (принципи) фінансового моніторингу, визначені Директивою (ЄС) 2015/849, що відображено в табл. 2 та на рис. 1.

Табл. 2

Нормативне закріплення базових принципів фінансового моніторингу в актах права ЄС та законодавстві держав-членів ЄС

Держави	ЄС	Італія	Франція	Бельгія	Чехія	Німеччина
Принципи	Директива (ЄС) 2015/849	Декрет 231/2007	Грошово-фінансовий кодекс Франції	Закон від 18 вересня 2017 року	Закон № 253/2008	Закон про боротьбу з відмиванням грошей (GwG)
Принцип ризик-орієнтованого підходу	Ст. 18	Ст. 24	Ст. L.561-4-1	Ст. 19	Ст. 9	Ст. 15
Принцип обов'язкової ідентифікації клієнта	Ст. 13	Ст. 18	Ст. L. 561-5	Ст. 19	Ст. 7	Ст. 10
Принцип обов'язкового встановлення кінцевого бенефіціара	Ст. 13	Ст. 18	Ст. L. 561-5	Ст. 23	Ст. 9a	Ст. 10
Принцип постійного (безперервного)	Ст. 20	Ст. 18	Ст. L. 561-6	Ст. 41	Ст. 9	Ст. 10

²² FATF Guidance: Politically Exposed Persons (Recommendations 12 and 22). URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/Peps-r12-r22.html>

моніторингу та застосування посиленого контролю щодо ПЗО						
Принцип обов'язкового повідомлення про підозрілі фінансові операції	Ст. 33	Ст. 35	Ст. L. 561-15	Ст. 47	Ст. 18	Ст. 43
Принцип обов'язкового зберігання даних	Ст. 40	Ст. 31	Ст. L. 561-12	Ст. 60	Ст. 16	Ст. 8

Сутність принципів фінансового моніторингу в державах-членах ЄС:

Принцип ризик-орієнтованого підходу • суб'єкти фінансового моніторингу зобов'язані застосовувати заходи контролю пропорційно рівню ризику клієнта, окремих операцій та ділових відносин
Принцип обов'язкової ідентифікації клієнта • до встановлення будь-яких фінансових відносин суб'єкт фінансового моніторингу зобов'язаний ідентифікувати клієнта та перевірити його особу на підставі офіційних документів
Принцип обов'язкового встановлення кінцевого бенефіціара • банк та інші суб'єкти моніторингу зобов'язані встановити кінцевого бенефіціарного власника
Принцип постійного (безперервного) моніторингу та застосування посиленого контролю щодо ПЗО • контроль здійснюється протягом усього строку ділових відносин шляхом постійного аналізу операцій та регулярного оновлення даних про клієнта, водночас щодо ПЗО завжди застосовуються додаткові заходи контролю
Принцип обов'язкового повідомлення про підозрілі фінансові операції • суб'єкти фінансового моніторингу зобов'язані негайно повідомляти відповідальний орган у разі виникнення підозри щодо відмивання коштів, фінансування тероризму або корупційного походження активів
Принцип обов'язкового зберігання даних • суб'єкти фінансового моніторингу зобов'язані зберігати дані ідентифікації клієнтів, інформацію щодо бенефіціарів, документи щодо перевірки, а також історію операцій протягом періоду, визначеного законодавством відповідних держав-членів

Рис. 1

У жодній із досліджених держав-членів ЄС не існує публічного або загальнодоступного державного реєстру ПЗО. Відомості про статус особи як ПЗО належать до персональних даних і підлягають захисту відповідно до спеціального законодавства, зокрема Регламенту (ЄС) 2016/679, який у статті 4(1) визначає персональні дані як «будь-яку інформацію, що стосується ідентифікованої або такої, що може бути ідентифікована, фізичної особи». У зв'язку з цим оприлюднення інформації про ПЗО у відкритих джерелах державними органами не здійснюється та є юридично недопустимим за відсутності спеціальної законодавчої норми. Винятки з принципу нерозголошення персональних даних, як правило, допускаються виключно для цілей фінансового моніторингу та реалізуються уповноваженими органами в межах їхніх законних повноважень.

Отже, реєстри або переліки ПЗО існують лише у вигляді закритих внутрішніх баз даних окремих банків та аналітичних інформаційних систем органів фінансової розвідки, а не як централізовані публічні чи державні реєстри й не підлягають загальному доступу.

У керівних настановах «Управління діловими відносинами з політично значущими особами», підготовлених Державною службою фінансового моніторингу України, зазначено, що в окремих країнах іноді публікуються списки національних ПЗО або переліки відомих державних посад. Однак це не вимагається Рекомендаціями FATF. До того, експерти зазначають, що такі списки мають потенційні недоліки та можуть створювати проблеми для ефективного виконання вимог фінансового моніторингу. Зокрема, країни можуть публікувати два типи списків: перелік посад/функцій ПЗО; перелік імен політично значущих осіб. Водночас включення особи до такого списку може підтверджувати її статус як ПЗО, однак відсутність у списку не виключає можливості того, що особа фактично є політично значущою²³.

Окремо слід зауважити, що інформація про ПЗО частково може бути доступною з відкритих джерел, але лише щодо загальновідомих політичних діячів – президентів, прем'єр-міністрів, членів урядів, керівників парламентів тощо. Якщо така інформація прямо оприлюднюється на офіційних вебсайтах органів влади (біографічні дані, переліки посадових осіб, декларації), вона може використовуватися суб'єктами фінансового моніторингу як один з елементів перевірки статусу ПЗО або навіть оприлюднюватись у вигляді реєстрів ПЗО у приватних інформаційних ресурсах.

Ідентифікація ПЗО у державах-членах ЄС не ґрунтується на використанні державних реєстрів. Законодавство проаналізованих держав покладає обов'язок встановлення статусу ПЗО безпосередньо на суб'єктів фінансового моніторингу. Банки та інші зобов'язані суб'єкти здійснюють таку ідентифікацію шляхом поєднання самодекларування клієнтів, перевірки інформації через комерційні міжнародні бази даних, аналізу відкритих офіційних державних джерел, а також, за потреби, у взаємодії з органами фінансової розвідки. Державні органи не формують централізованих довідкових баз усіх ПЗО, що зумовлено вимогами

²³ Керівні настанови «Управління діловими відносинами із політично значущими особами». К., 2021. 141 с. URL: <https://share.google/C2fq0EEed1A205qNDX>

щодо захисту персональних даних та обраною в ЄС децентралізованою моделлю фінансового контролю, за якої відповідальність за первинну ідентифікацію ризиків і встановлення статусу ПЗО покладається на суб'єктів фінансового моніторингу, вичерпний перелік яких наведений у статті 2 Директиви (ЄС) 2015/849.

Алгоритм ідентифікації клієнта та виявлення статусу ПЗО відображено на рис. 2.

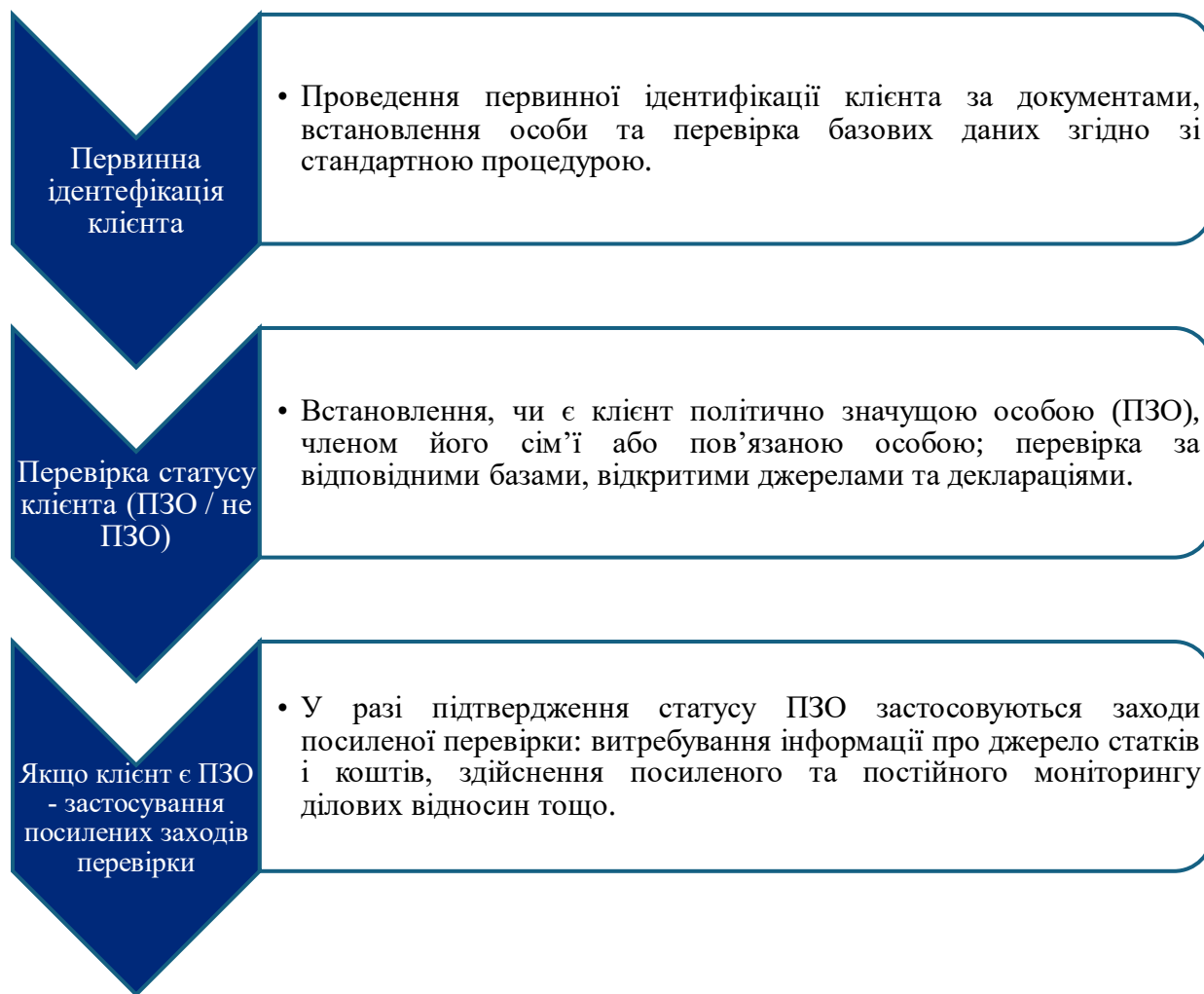

Рис. 2

Прийняття Директиви (ЄС) 2024/1640 та Регламенту 2024/1624 заклало підґрунтя для формування нової архітектури фінансового моніторингу, в межах якої визначальне значення надається прозорості бенефіціарної власності, посиленню наглядових механізмів, уніфікації вимог до суб'єктів фінансового моніторингу та забезпеченню міждержавної інтеграції реєстраційних даних.

**Дослідницька служба
Верховної Ради України**

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*